

Gazze Müdahalesi ve İsrail Seçimleri Sonrası için Öneriler

Bora Bayraktar & Can Yirik

Mart 2009

PROBLEM TANIMI

2006 Ocak ayında Filistin Yönetimi'nde yapılan seçimleri Hamas'ın kazanmasından bu yana yaşanan kriz 2009 başında yeni bir aşamaya girmiş görünüyor. İşgal altındaki Filistin Yönetimi'nin ekonomik kaynaklarının çok büyük bir bölümünü sağlayan İsrail, ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinin Hamas'ı terör örgütü olarak tanıması ve bu nedenle 3 yıldır çeşitli seviyelerde uyguladığı ekonomik kuşatma ve abluka, 27 Aralık'ta başlayan ve 22 gün süren İsrail operasyonu ile bu bölgedeki insani durumu tahammül edilemez hale getirmiştir.

Gazze'de beş yüzü sivil yaklaşık bin üç yüz kişinin yaşamını yitirmesi, pek çok ailenin evsiz ve işsiz kalması, çocukların kimsesiz ve bakıma muhtaç bırakılması, uluslararası toplumun burada olan bitene kayıtsız kalmasını imkânsız hale getirmiştir. Üç yıldır Gazze'yi kuşatma altında tutan ülkelerin bu pozisyonlarını sürdürmeleri zor görünmektedir. Gazze'deki insani durumun düzeltilmesi, yardımların yerine ulaşabilmesi ve anlamlı bir barış sürecinin sürdürülebilmesi için Filistin iç barışının sağlanması hayati önem arz etmektedir.

Diğer taraftan, İsrail'de yapılan seçimlerden sağ partilerin oylarını arttırarak çıkması barış sürecine yönelik endişelerin artmasına neden olmuştur. Son Gazze operasyonunun insani ve mali boyutu İsrail'de kurulacak yeni koalisyon hükümetinin hangi partilerden oluşacağını ve soruna yönelik politikasının müttefikleriyle olan ilişkisinin belirleyici unsuru olacağını göstermiştir. Bu nedenle barış sürecinin geleceği İsrail'in ikili ilişkilerinin de ne yönde seyredeceğinin göstergesi olacaktır.

Bölgedeki son gelişmeler Türkiye-İsrail ilişkilerinde gerilime neden olmuştur. Bölge'nin istikrarını önemseyen ve son yıllarda yürüttüğü diplomasiyle Ortadoğu sorununa taraf ülkelerin buluşma merkezi olan Türkiye'nin Filistin içinde yaşanan iktidar mücadelesini ve İsrail'de ortaya çıkan siyasi gerçekliği göz önüne alan bir siyaset geliştirmesi gerekmektedir.

YENİ AMERİKAN YÖNETİMİ

İsrail saldırılarının Bush dönemi sona ermeden yapıp sona erdirilmesi Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yönetim değişikliği ile bire bir ilgili olduğundan şüphe yoktur. İsrail hükümeti, sekiz yıl boyunca Filistin sorununa sırtını dönen Bush yönetiminden sonra gelecek Obama yönetiminin Filistin konusunda mevcut politikaları sürdürmeyeceğinin bilincinde olarak Gazze operasyonunu başlatmıştır. Amerikan Başkanı Barack Obama her ne kadar önceliğini ülkesindeki ekonomik krizi çözmeye, diplomasisini bu yönde düzenlemeler yapmaya odaklasa da, İran, Ortadoğu ve Afganistan-Pakistan için atadığı özel temsilciler vasıtasıyla, dış politika konusunda sekiz yılda oluşan Amerikan karşıtı havayı dağıtma işini önemseydiğinin mesajını vermiştir.

Başkanın Lübnan asıllı Ortadoğu Özel Temsilcisi George Mitchell, 2000 yılında patlak veren ikinci intifadanın yatıştırılması için oluşturulan komisyonun başkanlığını yürütmüş olması dolayısıyla bölgedeki güncel gelişmeleri çok iyi bilen bir isimdir. 2001 yılında yayınlanan Mitchell Raporu'nun dengeli yazılmış olması, Mitchell'in yeni misyonunda başarı beklentilerini güçlendirmektedir.

Filistin sorununda çözüm çabalarından geçtiğini bilmektedir. İlk özel röportajını görev süresinin birinci haftasında, bir Arap kanalı olan El Arabiya televizyonuna vermesi bu röportajda Filistin sorununa değinmesi, Filistin devletinin kurulmasının gerekliliğine inancını ortaya koymuştur.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bugüne kadar başvuru yöntemlerle Filistin sorununda ilerleme sağlanamayacağı anlaşılmıştır. Özellikle Hamas'la ilgili dışlayıcı tavır dışında yeni bir yaklaşım gerekmektedir. Bu açıdan Filistin iç barışının sağlanması önceliklidir.

FİLİSTİN İÇ BARIŞI

2006 yılı Ocak ayında yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelen Hamas'ı dışlama politikası, seçim gecesine kadar gitmektedir. İlk sonuçlardan sonra Hamas'ın ulusal birlik hükümeti kurulması çağrılarında El Fetih İsrail ve ABD'nin telkinleriyle yanaşmamış, 2006 yılı Haziran ayında kurulmasına saatler kalmış iken Hamas içindeki radikal grupların, aralarında Gilat Şalit'in de bulunduğu İsrail askerlerine yönelik saldırısı sonrası İsrail'in operasyonu ile çabalar sonuçsuz kalmıştır.

Bundan bir yıl sonra ise Hamas'ın Gazze'de yaptığı darbe ile El Fetih ve Hamas arasında ipler kopmuştur. Tarafların birbirleriyle çatışmaya girmesi, karşılıklı tutuklamalar güven bunalımı doğurmuş, bu çatışma ve ayrılık, İsrail'in "barış görüşmesi için karşımızda muhatap yok" savını desteklemiştir. Bu bölünme en çok Filistin halkına zarar vermiş, özellikle Gazze'ye dönük kuşatma ağırlaştırılmış ve temel insani ihtiyaçlar dışında bölgeye mal giriş-çıkışı durma noktasına gelmiştir.

Gazze'ye yönelik son saldırıdan sonra bölgeye yapılacak yardımların akışının sağlanması için Batı'nın terör örgütleri listesinde yer alan Hamas'ın iktidarda olması bir sorundur. Ne var ki Hamas Filistin halkının oylarıyla

seçilmiş demokratik meşruiyete sahip bir iktidardır. Akışın sağlanması için hükümet içinde Hamas dışı aktörlerin yer alması, hem demokratik bir iktidarın yok sayılmamasını hem de Batı'nın "terör örgütüne" yardım ediyor durumuna düşmemesini sağlayacaktır.

Filistin'de taraflar bu amaçla Şubat ayının son haftasında Kahire'de bir araya gelmişler ve Mart ayı içinde ulusal birlik hükümeti kurulması için görüşmelere başlama kararı almışlardır. Yeni kurulacak hükümetin yeni bir seçim yapılana kadar iş başında kalması öngörülmektedir. Filistin ulusal birlik hükümeti Filistin Kurtuluş Örgütü'nü oluşturan tüm taraflar ile Hamas, İslami Cihad gibi FKÖ dışı aktörleri de barındıracaktır ve yapacağı işlerden biri Mısır-Gazze geçişine bir düzenleme getirmek olacaktır.

Filistinli gruplar beş komite kurulmasını kararlaştırmış, El Fetih ve Hamas karşılıklı olarak tutukluların bırakılması, medya aracılığıyla tartışmaya girilmemesi gibi güven artırıcı önlemler üzerinde uzlaşmıştır. Oluşturulan komiteler, hükümet kurulması, kurumların yeniden inşası, başkanlık ve parlamento seçimlerinin düzenlenmesi, güvenlik sorunlarının çözümü ve uzlaşma konularında çalışacaktır.

Filistin iç barışının sağlanmasının önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Dışarıdan İsrail'in zorlamaları bir yana bırakılırsa, hükümetin nasıl oluşturulacağı, kimlerin yer alacağı, İsrail ile ilişkiler konusundaki direniş-tanım-müzakere üçgeninde Hamas ve El Fetih'in nasıl tavır belirleyeceği, gelecek yardımların nasıl dağıtılacağı, Hamas ve diğer bazı örgütlerin Filistin Kurtuluş örgütü'ne hangi şartlarda katılacağı, demokrasi kültürünün nasıl yerleştirileceği soru işaretleri olarak masada durmaktadır.

İSRAİL SEÇİMLERİ

10 Şubat 2009'da yapılan İsrail seçimleri öncesindeki merak konusu; kampanyasını "iki devletli çözüm"

üzerine kuran, bu nedenle de seçimi “barış için bir şans” olarak tanımlayan merkez partisi Kadima’nın mı yoksa Filistin devletinin kurulmasına yönelik bir vizyonu olmayan, sorunun çözümünde “Ekonomik Barış”tan söz eden sağcı Likud partisinin mi seçimleri kazanacağıydı. İsrail demokrasisinin iki devletli çözüme evet mi hayır mı sorusuna cevap aradığı son seçimlerde, Kadima’nın birinci parti olmasına karşın, sağ partilerin Knesset’te çoğunluğu ele geçirmeleri İsrail seçmeninin Filistin Sorununun çözümünde iki kampa bölündüğünü gösterdi.

İsrail toplumu ve siyaseti açısından seçimlerin belki de en önemli sonucu; İsrail sol’unu temsil eden İşçi Partisi ve Meretz’in siyaset sahnesinden adeta tasfiye edilmesi, ırkçı programı nedeniyle İsrail Yüksek Mahkemesi tarafından kapatılan Kach’ın eski bir üyesi olan Avigdor Liberman’ın lideri olduğu Evimiz İsrail Partisi’nin seçimlerde üçüncü büyük parti olmasıdır. Yeni dönemde yüz yirmi sandalyeli İsrail Parlamentosu’nda İşçi Partisinden on bir, Meretz’den ise üç milletvekilinin yer alacak olması, İsrail sol’unun 1977 seçimlerinden bugüne aldığı en büyük yenilginin ifadesidir. Diğer taraftan İsraili Araplara ve Filistinlilere yönelik radikal söyleme sahip olan Liberman’ın seçim zaferi 2006’da Hamas’ı karmaşık Ortadoğu sorununun bir aktörü haline getiren şiddet ortamının İsrail toplumunun siyasi tercihlerine yansması olarak okunabilir.

Livni’nin, 32. İsrail hükümetini kurmakla görevlendirilen Netanyahu’nun ulusal birlik hükümeti kurma teklifini farklı siyasi ajandalara sahip oldukları gerekçesiyle geri çevirmesi ve Barak’ın muhalefette kalma kararı nedeniyle, İsrail, yeni dönemde Likud, Evimiz İsrail ve dini parti programlarına sahip küçük partilerden oluşan bir koalisyon tarafından yönetilecektir. Söz konusu partilerden kurulu 32. İsrail hükümetinin Filistin Sorununa yönelik politikasının merkezinde, bir önceki hükümetin ekonomik ambargo ve askeri operasyonlarla kotarmaya çalıştığı gibi; İsrail’i tanıması,

geçmiş dönemde yapılan anlaşmalara saygı göstermesi, şiddete dayalı siyasetine son vermesi yer alacaktır.

Kurulacak yeni İsrail hükümeti, Hamas’ın yukarıda belirtilen adımları atmaması durumunda bölgedeki kökleşme ve güçlenme çabalarını kırmaya yönelik bugüne kadar uygulanan politikaları sürdürecektir. Başbakanlık koltuğunu 1999 yılında kaybeden Netanyahu, tam on yıl sonra eline geçen fırsatı mümkün olan en güçlü koalisyon hükümetini kurarak ve uluslararası toplumun beklentisinin aksine barış sürecine yönelik açılımlarla değerlendirmek niyetindedir. Fakat Birleşik Tevrat Yahudiliği ve Milli Birlik partileriyle tamamen farklı parti programına sahip olan Evimiz İsrail Partisi’nin aynı koalisyon içinde nasıl yer alacakları ve koalisyonun ne kadar uzun ömürlü olacağı büyük bir soru işaretidir. Dini parti programına sahip bu küçük partilerin taleplerinin karşılanmaması durumunda Netanyahu başbakanlığındaki koalisyon hükümetini bozmakla tehdit etmeleri muhtemeldir.

ABD’de iş başına gelen yeni yönetimin bir önceki dönemin haydut olarak tanımladığı devlet ve gruplarla diyalog kurmaya yönelik açılım politikası Avrupa Birliği’nin dış politikadan sorumlu temsilcisi Javier Solana’nın AB ve İsrail arasındaki iyi ilişkilerin yeni İsrail hükümetinin iki devletli çözüme ne kadar destek vereceğine bağlı olduğunu açıklaması, ve son Gazze operasyonunun İsrail’in ikili ilişkilerine olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda yeni İsrail hükümetinin iş başına geldiği günden itibaren barış sürecine zarar verecek adımlar atması beklenmemektedir.

Netanyahu'nun böylesi bir koalisyonu nasıl bir arada tutacağı ve İsrail'in yaşamsal öneme sahip sorunlarını nasıl yöneteceği sadece İsrail siyasetindeki gelişmelere değil, yukarıda da belirtildiği üzere Filistin'deki iç barışın sağlanması ve bölgesel politikalarla doğrudan ilgilidir.

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Türkiye-İsrail ilişkileri gerek bölgesel konjonktürün dayatmasıyla gerekse de AKP'nin dış politika perspektifi nedeniyle 2002 yılından itibaren yeni bir döneme girdi. Türk Dış Politikası'nın bu yeni dönemdeki en belirgin özelliği komşu ülkelerle sorunlarını gidermek, bölgesel sorunların çözümünde her ne şekilde olursa olsun etkin bir rol oynamak ve bölgede söz sahibi bir ülke olmak istemesidir.

Böylesi bir dış politika vizyonu Filistin Sorunu'nun Türkiye'nin Ortadoğu politikasında yeniden ağırlık kazanması, Türkiye'nin 1990'ların ikinci yarısından beri yürüttüğü Filistin sorunundan bağımsız bir şekilde İsrail'le ilişkileri geliştirme politikasından sapmayı da beraberinde getirdi. Fakat bu sapma İsrail'le ilişkilerin bozulması pahasına Arap ülkeleriyle ilişkilerin güçlendirilmesi anlamına gelmiyordu. Kanaatimizce AKP hükümeti döneminde İsrail'e bir Cumhurbaşkanı, bir Başbakan ve bakan düzeyinde otuzu aşkın ziyaretin gerçekleştirilmesi, ikili ticaret hacminin 4 milyar dolara ulaşması, askeri ve istihbarat ilişkilerinin sürmesi hükümetin Arap dünyasıyla yakınlaşırken İsrail'le ilişkilerini de geliştirmek istediğini yeterince açıklamaktadır.

Fakat Gazze Operasyonu süresince ve sonrasında yaşanan gelişmeler Türkiye'nin bölge politikasında 2002'den beri İsrail ve Arap dünyası arasında kurmaya çalıştığı dengenin bozulmasına neden oldu. Türkiye, İsrail operasyonunu seçim yarışı uğruna başlatılmış amaçsız bir operasyon olarak tanımlarken, İsrail, Türkiye'yi operasyonu yanlış analiz etmekle ve Hamas'ın terörist bir örgüt olduğunu anlamamakla suçladı.

Türk kamuoyunun İsrail operasyonunu anti-semitist protestolarla eleştirmesi, Başbakan Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Peres'le Davos'ta yaşadığı tartışma, İsrail Kara Kuvvetleri Komutanı Mizrahi'nin Türkiye'ye yönelik eleştirileri, Türk Dışişleri'nin İsrail'e verdiği nota nedeniyle Türkiye-İsrail ilişkileri 1990'lı yılların ikinci yarısından bugüne siyasi, askeri, diplomatik ve toplumsal alanda en gerilimli günlerini yaşamaktadır.

İkili ilişkilerdeki mevcut gerilim bağlı buldukları anlaşmalar gereği her iki ülkenin de çıkarlarını tehdit etmekte ve bölgesel politikalarıyla ters düşmektedir. İki ülke arasındaki gerilimin daha üst bir noktaya taşınmaması için Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Cumhurbaşkanı Peres'e İsrail'i ziyaret etmek istediğini belirten bir mektup yazmış, Dışişleri Bakanları Livni ve Babacan Brüksel'de düzenlenen NATO Dışişleri Bakanları zirvesinde bir araya gelerek iki ülke arasındaki ilişkilerin yakın dönemdeki seyrine yönelik görüşmelerde bulunmuşlardır.

İki ülke arasındaki ilişkilerin ilk olarak bakan düzeyinde daha sonra Cumhurbaşkanı düzeyinde yapılacak ziyaretlerle ve Nisan ayında Amerikan Kongresinde görüşülecek Ermeni soykırımına yönelik yasa tasarısına Amerikan Musevi Cemaatinin bu yıla kadar koyduğu vetoyu sürdürmesiyle aşılması muhtemeldir.

Türkiye ise İsrail'le arasındaki güven sorununu Filistin iç barışının sağlanması için yürüteceği diplomasiyle ve Hamas elinde bulunan İsrail askeri Gilad Şalit'in serbest bırakılmasına yönelik girişimleriyle yeniden inşa edebilir.

Türkiye'nin bölgeye yönelik politikası nedeniyle İsrail'de iş başına gelecek yeni hükümetin Filistin politikasında izleyeceği siyaset altmış yıllık diplomatik ilişkiye sahip olduğu müttefiki Türkiye'yle olan ilişkilerinin belirleyici unsuru olmayı sürdürecektir. Diğer taraftan ise Türkiye'nin İsrail'in güvenliğini doğrudan tehdit eden devlet ve devlet dışı aktörlerle ilişkileri İsrail'in yeni hükümetinin Türkiye'ye yaklaşımını ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin yakın gelecekteki seyrini etkileyecektir.

ÖNERİLER

İsrail-Filistin Sorunu'nda Türkiye adına yapılması gerekenler şu şekilde özetlenebilir:

- Hamas üzerindeki etkinlik kullanılarak örgütün İsrail karşıtı söyleminde dikkatli olmasını sağlamak
- Hamas'ın provakatif, ortamı gerecek açıklamalardan kaçınmasını temin etmek için çalışmak
- Hamas, El Fetih ve diğer örgütler arasındaki ortak amaçları vurgulayarak uzlaşmanın sağlanmasına çaba harcamak
- Hamas'ın sivillere yönelik terör eylemleri yapmasının sorunu daha da içinden çıkılmaz hale getirdiği telkinlerinde bulunmak
- Hamas'ın elinde bulunan İsrail askeri Gilad Şalit'in kurtarılması için çaba sarf etmek
- Bölgede faaliyet gösteren Türk yardım derneklerini aktif olarak kullanarak yardımların giriş-çıkışını ve ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlamak
- Yeni İsrail hükümetinin iki devletli çözüm planından vazgeçmemesi için çaba harcamak
- İsrail ile ilişkilerin normalleşmesi, iki ülke arasında Gazze müdahalesi ve Başbakan Erdoğan'ın Davos çıkışından sonra yaşanan gerilimin bitmesi için harcanan çabaların sürdürülmesi...

Bora BAYRAKTAR

Ortadoğu konusunda uzmanlaşmış tecrübeli bir gazetecedir. Türkiye'de yayınlanmış iki kitabı vardır: "A'RAF – Oslo Barışından El Aksa intifadasına Ortadoğu" (Aykırı-2003) ve HAMAS (Karakutu-2007). Halen Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'nde Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora yapmakta ve "Oslo Barış Süreci niçin çöktü?" konulu bir tez yazmaktadır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün tarihi Erivan ziyareti, Afganistan'da uluslararası yardım çabaları Pakistan'daki siyasi kriz, İsrail-Filistin çatışmasının çeşitli kriz dönemleri, Hamas'ın kazandığı 25 Ocak 2006 seçimi, İsrail'in Gazze'den çekilmesi, Arafat'ın cenazesi, Makedonya iç savaşı, Kosova krizinin çeşitli safhaları takip ettiği olaylardan bazılarıdır. Filistin lideri Yaser Arafat, İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres, başbakan Binyamin Netanyahu ve Ehud Barak, Pakistan eski başbakanı Benazir Butto röportaj yaptığı liderler arasındadır.

Bayraktar 2005 yılında ABD'nin en prestijli gazetecilik burslarından biri olan University of Michigan ile ilişkili Knight Wallace Fellowship'e katılmış, Atlanta'da CNN Profesyonel Gazetecilik programına (2002) ve Reuters'un televizyon haberciliği kursuna katılmıştır.

CNN Türk haber televizyonunda 9 yıl süreyle çalışmış, muhabir, kıdemli muhabir ve Dış Haberler Müdürü olarak görev yapmıştır. Halen ATV televizyonunun Dış Haber Editörü'dür. Çeşitli gazete ve dergilere makaleler yazmaktadır.

Can Yirik

İsrail'deki Kudüs İbrani Üniversitesi'nin *Ortadoğu Araştırmaları Bölümü'nde* yüksek lisans yapan Can Yirik GPot Merkezi'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır.

About GPoT

Global Political Trends Center (GPoT) was established as a research unit under the auspices of İstanbul Kültür University in 2008.

GPoT Center aims to produce innovative and distinctive policy recommendations by analyzing the contemporary trends in regional and international politics.

GPoT Hakkında

Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi (GPoT), 2008 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi çatısı altında bağımsız bir araştırma birimi olarak kurulmuştur.

GPoT bünyesinde yapılan çalışmalar ile bölgesel ve uluslararası güncel siyasal eğilimler analiz edilmekte ve bu konularda öneriler sunulmaktadır.

**The opinions and conclusion expressed herein are those of the individual author and does not necessarily reflect the views of GPoT or İstanbul Kültür University.*

**Bu çalışmada belirtilen fikirler ve sonuçlar yazarın kendi görüşleridir, GPot ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nin görüşlerini bağlayıcı nitelikte değildir.*